

ר' עובדיה מברטנורא יכול להבליעו, הולך ומבליעו שם, ומודד והולך שם משפתו והלאה עד כנגד המקום שכלה בו רוחב הגיא כנגד העיר וחוזר למדתו כנגד העיר ומשלים את מדת תחומיו: הגיע להר מבליעו. והוא שלא יהיה הר זקוף הרבה אלא משופע, שבהלוך חמש אמות ממנו לא יגבה אלא י' טפחים, אבל אם הוא זקוף עד שבפחות מהלוך חמש אמות זקוף עשרה טפחים, אינו מבליעו, אלא אומדו בלבד והולך: והוא שלא יצא חוץ לתחום. כשהולך המודד להבליע ההר או הגיא, לא יצא חוץ לתחום למקום שראשי הגיא קצרים שיכול להבליעם שם כדי שיחזור אח"כ למדתו כנגד העיר, גזירה מפני שהרואה אותו מודד והולך שם יאמר שמדת תחומים של צדי העיר באה עד כאן: בוז אמר רבי דוסתאי. בוז למעוטי עיר מקלט ועגלה ערופה הקרובה אל החלל שאין מקדרין בהן: מקדרין. נוקבין, רואין כאילו נוקבין אותן

ומודדים דרך הנקב למעט מדת מדרונו, כדאמרין בגמ' שמודדין אותו בחבל של ד' אמות והתחתון מניח את החבל כנגד לבו והעליון כנגד רגליו, וכן מודדין אותו כולו ד' אמות ד' אמות ומתמעט מדרון של כל ד' אמות חצי קומת אדם. והלכה כרבי דוסתאי: ה אין מודדין אלא מן המומחה.

בחבל של חמישים אמה אלא אם כן יסטו לצד ימין או לצד שמאל שלא כנגד העיר, מותר, ואחר כך חוזרים לקו הקודם שכנגד העיר, ומשלימים את מידת התחום. וכן הדין אם הגיע לְהַר - מִבְּלִיעוּ - מבליע את שיפועו על ידי שיעמיד עמוד גבוה מצד אחד של ההר וכן כנגדו, ומעליו מותח חבל ישר וְחֹזֵר לְמִדְתּוֹ, וּבְלִבְד שְׁלֵא יֵצֵא חוּץ לְתַחֲוֹם - אם ההר או הגיא רחבים מאוד בתוך התחום ואינו יכול להבליעם בחבל של חמישים אמה, אך מחוץ לתחום הם צרים, אסור לו לצאת חוץ לתחום כדי להבליעם, אלא אם ההר או הגיא הנמצאים בתחום שבת רחבים יותר מחמישים אמה וְאֵינּוּ יִכּוֹל לְהַבְלִיעוֹ, בְּזוֹ אָמַר רַבִּי דוֹסְתַאי בַּר רַבִּי יְנָאי* מְשׁוּם רַבִּי מְאִיר: שְׂמַעְתִּי שְׂמַקְדְּרִין בְּהָרִים - נוקבים בהם, כלומר רואים את ההרים כאילו הם נקובים ומודדים את הקרקע שתחתיהם, דהיינו שמודדים את ההר בחבל של ארבע אמות, והעומד בהר למטה או חוזו כנגד ליבו, והעומד למעלה או חוזו כנגד רגליו, וכך מודדים את כל מדרון ההר:

משנה ה

אין מודדין את התחום אלא מן - על ידי

רבי דוסתאי ברבי ינאי היה תנא בדור החמישי. נראה שהיה תלמידו של רבי מאיר, שכן הוא מוסר בשמו מאמרי אגדה והלכה. חי בדורו של רבי יהודה הנשיא. בבבלי גיטין (יד, ב) מובא שיצא לבלב עם ר' יוסי בן כיפר. תנן באבות (ג, ח): רבי דוסתאי ברבי ינאי משום רבי מאיר אומר: פל השוכח דבר אָהָד ממשנתו, מעלה עליו הקטוב קאלו מתחייב בנפשו, שְׂנַאָמַר (דברים ד): "רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשפח את הדברים אשר לאו עיניך". יכול אפלו תקפה עליו משנתו? תלמוד לומר: (שם) ופן יסורו מלְכַבֵּךְ כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ, הָא אֵינּוּ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ עַד שְׁיָשֵׁב וְיִסְיָכֵם מִלְּבֹ. עוד גרסינן בגמרא בבא בתרא (י, א) במעלת הצדקה, דרש רבי דוסתאי ברבי ינאי: בוא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם: מדת בשר ודם, אדם מביא דרון גדול למלך, ספק מקבלין אותו הימנו ספק אין מקבלין אותו הימנו, ואם תמצא לומר מקבלים אותו ממנו, ספק רואה פני המלך ספק אינו רואה פני המלך, והקדוש ברוך הוא אינו כן, אדם נתן פרוטה לעני זוכה ומקבל פני שכינה, שנאמר: "אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך".

ר' עובדיה מברטנורא

אדם הבקי במדידה. וגאון פירש מומחה לשון ומחה על כתף ים כנרת (במדבר לד) כלומר שמתכוונים למדוד התחומין לכתחלה מן המקום השוה והישר כדי שלא יהא צריך לקדר: ריבה למקום אחד ומיעט למקום אחר. שנמצאו סימני תחום זו ארוכין ובלטין מכנגד סימני תחום קרן שכנגדה: שומעין למקום שריבה. ומוציאין מדת הקצרה כנגדה, מפני שלא מתח מתחלה החבל כל צרכו. ותניא בתוספתא שהוא צריך למתחו בכל כחו: ריבה לאחד ומיעט לאחר. הכי קאמר, ריבה אחד ומיעט אחר, שמדדו שני בני אדם מומחים זה ריבה זה מיעט: ו עיר של יחיד. כגון שאדם אחד קנה כולה והוא משכיר כל בתיה לבני אדם הדורים בה. ואח"כ נעשית של רבים: מערבין את כולה. כדרך שהיו מערבין כשהיתה של יחיד שלא היתה צריכה שיעור:

הַמְּמַחֵה - הבקי במדידת קרקע. אם נמצא ש**רִבָּה** את התחום **לְמָקוֹם אֶחָד וּמִיעַט** את התחום **לְמָקוֹם אֲחֵר** כלומר, שמדד בשני צידי העיר ונמצא שבזווית אחת של העיר התחום גדול מאשר בזווית האחרת באותו צד של העיר - **שׁוֹמְעִין לְמָקוֹם שְׂרִיבָה** ומאריכים את התחום כפי המידה הגדולה. אם שני מומחים מדדו **וְרִבָּה לְאֶחָד וּמִיעַט לְאֲחֵר** - כלומר שנמצא תחומו של אחד מרובה משל חברו - **שׁוֹמְעִין לְמַרְבֵּה** - הולכים אחרי התחום של המודד שריבה.

אֶפְלוּ עֶבֶד, אֶפְלוּ שִׁפְחָה שפסולים הם לעדות מן התורה, **נְאֻמִּין לֹאֲמָר: עַד כָּאֵן מֵגִיעַ תְּחֹם שַׁבָּת, שְׁלֹא אָמְרוּ חֲכָמִים אֶת הַדָּבָר לְהַחְמִיר אֲלָא לְהַקֵּל** כלומר הואיל ואיסור היציאה מחוץ אלפיים אמה של תחום שבת הוא מדרבנן (שהרי מהתורה מותר עד שנים עשר מיל), אין הולכים בעניין התחום לחומרא אלא לקולא, ולכן סומכים על עדות עבד ואשה בעניין זה:

דין שיתוף מבאות

משנה ו

עיר שהיתה בתחילה של יחיד⁴² - שעוברים ברחובותיה פחות משישים ריבוא בני אדם (רש"י) ונעשית עתה של רבים - שעוברים ברחובותיה לפחות שישים ריבוא בני אדם - מערבין את כללה

ביאורים והרחבות

42. **הקדמה:** עיר המוקפת חומה גבוהה עשרה טפחים, ויש לה דלתות הראויות להינעל לבילה, דינה כמבוי, שעל ידי "שיתוף" של כל החצרות והמבואות שבה מותר לטלטל בכולה בשבת. אולם גזרו חכמים בעיר של רבים (דהיינו, שעוברים ברחובותיה לפחות שישים ריבוא בני אדם - רש"י, ולראשונים אחרים: עיר השייכת לאנשים רבים), שלא יוכלו על ידי שיתוף אחד להתיר את הטלטול בכל העיר, וזאת משום שדומה היא לרשות הרבים גמורה, ויבואו בני אדם לומר שמותר לטלטל ברשות הרבים, וישכחו שהיתר לטלטל בעיר זו הוא רק בגלל השיתוף. ולכן תיקנו שחלק מבני העיר לא ישתתפו עם שאר העיר, כדי שיהיה אסור לטלטל ביניהם, ובכך ידעו שטעם ההיתר לטלטל הוא משום השיתוף, ולא יבואו להתיר טלטול ברשות הרבים גמורה. כל זה הוא בעיר של רבים הדומה לרשות הרבים כנ"ל, אולם בעיר של יחיד (דהיינו שעוברים בה פחות משישים ריבוא בני אדם - רש"י, ולראשונים אחרים - עיר השייכת לאדם אחד) לא גזרו, ומותר

ר' עובדיה מברטנורא
אין מערבין את כולה. שאסור
לערב עיר של רבים אם אין
משייר בה בתים ידועים בלא
עירוב, דההוא שיור הוי היכר
דטעמא משום עירוב הוא ולא
תשתכח תורת רשות הרבים.
וזה הואיל והיתה של רבים
והיתה צריכה שיור אע"ג
דהשתא הויא של יחיד נדונית
כבתחלה: אלא אם כן עשה
חוצה לה. שיור שלא עירבו עם
שאר העיר. ורבותא קמ"ל
שאפילו שיור של חוצה לה
מועיל לשאר העיר: בעיר
חדשה שביהודה. עיר היתה
ביהודה ושמה חדשה ולא היו
בה אלא נ' דיורים והיא העיר
היותר קטנה שבכל ארץ יהודה
והיא היתה שיור לעיר גדולה
הסמוכה לה, והוא שיעור
השיור שצריך לשייר בעיר
שלא יערבו עם האחרים משום
הכירא: רבי שמעון אומר שלש
הצירות כו'. ופסק ההלכה
אפילו בית אחד בחצר אחד הוי
שיור. ועיר שאין לה אלא פתח
אחד בלבד אפילו היתה של
רבים א"צ שיור: ? מי שהיה
במזרח. בשדה, וקדש עליו שם
היום והוא רחוק מעירובו יותר
מאלפים והרי אין עירובו עירוב
כיון שאינו יכול לילך ולטלו,
הויא ליה שביתתו בביתו שהרי
בתחום ביתו הוא עומד

כבתחילה, כלומר, יכולים כל מבואותיה להשתתף
בשיתוף אחד, כדי להתיר לטלטל בכל העיר⁴³.
וְשָׁל רַבִּים וְנַעֲשִׂית שָׁל יַחֲד - שנתמעטו
העוברים ברחובותיה - אין מערבין את כלה
בשיתוף אחד, כדי שלא יבואו להתיר לטלטל בשבת
ברשות הרבים, כמבואר בהקדמה, **אָלָא אִם כֵּן**
עָשָׂה חוּצָה לָהּ - שהשאר מקום שלא השתתף
עם שאר העיר, **פְּעִיר "חֲדָשָׁה" - שם מקום**
שְׁבִיהוּדָה, שְׁיֵש בָּהּ חֲמִשִּׁים דְּיִוְרִים - תושבים,
כלומר, שכל עיר של רבים צריכה לשייר כשיעור עיר
חדשה שלא ישתתפו עם שאר בני העיר, ובכך ידעו
שטעם ההיתר לטלטל בעיר הוא משום השיתוף
שעשו, ולא יבואו להתיר לטלטל ברשות הרבים
גמורה, **דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: לֵי הוּצִיא מְכַלל הַשִּׁיתוּף**
שְׁלֹשׁ חֲצֵרוֹת שָׁל שְׁנֵי בָתִּים - שיש בכל אחת
לפחות שני בתים:

חזרה לדיני עירוב תחומים

משנה ז

מִי שְׁהִיָּה בְּכַנִּיסַת שַׁבַּת בְּמִזְרַח הָעִיר, וְאָמַר לְבָנוּ
מִבְּעוּד יוֹם: עָרַב לִי בְּמַעְרָב הָעִיר, כְּדִי שִׁיכֹל
לֵלֶכֶת לַמַּעְרָב לַמְּקוֹם עִירוּבוֹ, וּמִשָּׁם עוֹד אֶלְפִיִּים
אִמָּה. או שְׁהִיָּה בְּמַעְרָב וְאָמַר לְבָנוּ: עָרַב לִי
בְּמִזְרָח, אִם יֵשׁ הַיָּמִינוּ - מִהַמְּקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד
וּלְבִיתוֹ אֶלְפִים אַמּוֹת או פחות, וּלְעִירוּבוֹ יוֹתֵר
מִכָּפָן - מִהַמְּקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד וּלְעִירוּבוֹ יֵשׁ יוֹתֵר

ביאורים והרחבות

לעשות בה שיתוף אחד המתיר לטלטל בכולה. משנתנו דנה בדין עיר של יחיד ונעשית של
רבים (שעתה עוברים בה ששים רבוא אנשים - רש"י, ולראשונים אחרים - שהיתה שייכת לאדם אחד
ועתה קנו אותה הרבים מיד היחיד) ולהפך. וכן דנה המשנה בגודל החלק שצריך לשייר בעיר של
רבים.

43. המילה "מערבין" כאן לאו דוקא, אלא הכוונה היא לשיתופי מבואות.